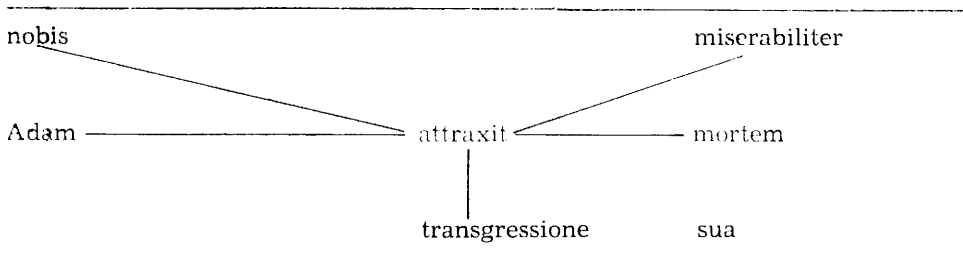

AZ ESETGRAMMATIKA ELŐZMÉNYEI ÉS NÉHÁNY ELMÉLETI KÉRDÉSE

KELEMEN IMRE—DR. SZABÓ ISTVÁN

Az esetgrammatika egyik alaptétele: a mondat főeleme az ige, ennek jelentése meghatározza a mondat szerkezetet, az utóbbi az előbbiből felépíthető. Ez a tétel egyben a két pólusú, két oszlopú, két főrészes mondat szerkezet elvének tagadását is jelenti. Az elmélet mintegy 20 éves múltra tekinthet vissza, de előzményei¹ sokkal régebbiek. Írásunkban ezekre is kitérünk.

A dualista mondat szerkezet elvétől, amely lényegében a közvetlen összetevők szerkezetelemzésnek, tehát a Chomsky-féle grammatikának is alapja, már évszázadokkal ezelőtt is eltértek, és az igeközpontú szerkezetleírást alkalmazták. Comenius tanítványai a latin mondatok clemzése közben ilyen szerkezeti sémákat írtak a táblára:

A mondat középpontjában tehát az ige van, s az jelentésénél fogva (bár ezt Comenius idején bizonyára nem mondták ki) különböző bővítményeket köt le. (Ez az ábra persze a felszíni grammatikai viszonyokat fejezi ki.) L. részletesebben Bakos József (1965:160)². A múlt században pedig Brassai Sámuel (1863:11) tett — szinte költői hangvételű — hitet az igeközpontúság mellett:

¹ Előzményeken nemcsak az esetgrammatikai gondolatrendszer egyes elemeinek különböző időben különböző nyelvészeknél való megjelenését értjük, hanem az esetgrammatikusokkal egyidejűleg alkotó nyelvészeknek az esetgrammatika elméletével egybevágó, de teljes rendszerré nem szerveződött egyes megállapításait is.

² Comenius mondatelméletére Bakos professzor hívta fel a figyelmünket, és az ő szíves engedelmével idézzük kutatása ezen eredményét.

„Igen is, a mondat lelke — soká keresgéltem alkalmasabb azaz kézzelfoghatóbb kifejezést, de középpont, pólus, sarok, tengely, gerincz, törzs stb., mind nem feleltek meg eszményemnek — a mondat lelke hát az ige.”

Majd uo. meg is magyarázza mit ért ezen:

„A mondat minden többi részeit az ige kormányozza, azok pedig egyenesen vagy közbenjárással hozzá simulnak, támaszkodnak, alkalmazkodnak, tőle függenek és reá vonatkoznak.”

Károly Sándor (1963) szemléje alapján volt módunkban megismerni Tesnière (1959) mondatelméletét, melyet az esetelmélet egyik közvetlen előzményének tekinthetünk. Az igei kapcsolódási érték vagy valencia és az aktant (Károly Sándor fordításában: cselekvéshordozó) fogalmát Tesnière vezette be, ennek előzményét pedig Bühlernél (1934) „Leerstelle” elnevezés alatt találjuk meg. E fogalmak az elmélet alapkategóriáivá váltak. Bühler néhány megállapításánál érdemes megállnunk, mert vizsgálatukból kiderül, mely gondolatait vették át egyes mai esetgrammatikusok, pl. Fillmore. (Rendszere bírálatát L. Szabó István cikkében, jelen kötet.)

A szerzőnél elég egyértelmű megfogalmazásban találjuk azt a, később más szavakkal megfogalmazott gondolatot, hogy egyes szófajokhoz tartozó szavak ún. „üres helyeket” (valenciát vagy kapcsolási értéket) tartalmaznak, melyeket más szófajhoz tartozó szókkal kell kitöltenünk:

„... die Wörter einer bestimmten Wortklasse eine oder mehrere Leerstellen um sich eröffnen, die durch Wörter bestimmter anderer Wortklassen ausgefüllt werden müssen.”

(K. Bühler, 1934:173)

Azaz bizonyos szófajok szói jelentésük alapján bizonyos vonzattal rendelkeznek. Bühlert követik a mai esetgrammatikusok abban is, hogy az alanyt szintén az ige egyik vonzataként fogják fel. Az az állítás viszont, hogy az „üres hely” más szófajhoz tartozó szóval tölthető ki, ma már nehezen lenne elfogadható, hisz pl. névszó is vonzhat névszóval kifejezett cselekvéshordozót vagy igét: *a deszka felfürészelése, a levél megírása, tanulni akarok* stb. Bühlernek persze nem tehetünk szemrehányást: ő a hagyományos nyelvi fogalmakban gondolkodva a felszíni struktúra jelenségeit vizsgálja a szófajok szempontjából, eközben a mélyeset-grammatika egyes elemei is felbukkannak gondolatmenetében. A szerzőnek a vonzattal kapcsolatos ismeretelméleti eszme-futtatásai (i. m. 248) sem teljesen fogadhatók el. A mondatot nem azért bontjuk fel összetevőkre (mondatrészekre, cselekvéshordozókra), mert valamiféle „hatásos világ-felfogás” ezt sugallja, hanem mert a valóság adott szituációjában az adott tényezők (aktantok) — a cselekvő, a cselekvés tárgya, eszköze stb. — ténylegesen jelen vannak. Az ismét helyénvaló megállapítása Bühlernek, hogy kapcsolási értéke nemcsak az igének, hanem a melléknévnek is van, mivel az utóbbi valamilyen tulajdonságot jelöl, a tulajdonságnak pedig mindig valamilyen hordozója van, azt valamely dologra, jelenségre vonatkoztatjuk. Kétséges viszont, hogy ez a szófaj kizárólag egy helyértékű elem, amint ezt a szerző állítja (i. m. 303). A *hajlamos* szó pl. két „üres hellyel” rendelkezik: *vki hajlamos vmire*. Arra is találunk utalást Bühlernél (i. m. 246), hogy a vonzat mögött voltaképpen kategóriák és ezek közti relációk húzódnak: a *kulcs* szó pl. zárásra—nyitásra szolgáló tárgyat jelöl, és e jelentése révén van egy helyértéke: azon tárgy neve, amelyen az adott cselekvést végezzük: *a bőrönd kulcsa, a ház*

kulcsa stb. A nyelvi kategóriák és kategória-relációk rendszerét Károly Sándor (1970) dolgozta ki beható részletességgel.

A mai esetgrammatikusok és a vonzat mélyebb összefüggéseit vizsgáló nyelvészek Bühler (i. m. 235) nyomdokain járnak a tekintetben is, hogy az idő-, hely- és módhatározói elemeket nem sorolják a vonzat fogalmához. Vö. pl. Molnár Ilona (1969). Ezen álláspont helyességében ismét nem akarunk kategorikusan állást foglalni, tény azonban, hogy egyes magyar igekötős igék kötelezően helyhatározót vonzanak: *beugrik (az árokba)*, *felmászik (a fára)* stb. Az ilyen esetekben, úgy tűnik, a helyhatározó kötelező vonzattá lép elő. Molnár Ilona álláspontját, mely szerint minden cselekvés térben és időben zajlik s ezért a tér- és időhatározó nem tekinthető vonzatnak, némileg módosítani látszik szükségesnek. (Bár az érvelés nem megalapozatlan).

A fent említett elődököt követi Elekfi László (1966) is, aki az igei struktúrák leírására bevezeti (a logikából kölcsönzi) a prédikátum-függvényt, és az ige kapcsolási értéke szerint megkülönböztet egyváltozós, kétváltozós, három- és négyváltozós prédikátum-függvényeket (szerkezeteket), illetve ezek igéit³. A szerzőnél a kapcsolási érték szerinti osztályozást megelőzi a jelentés szerinti osztályozás, de nincs utalás arra, hogy a kettő között bármilyen összefüggés lenne. Holott bizonyos esetekben ez az összefüggés egyértelműen kimutatható. A létezés jelölő igének az alanyon kívül azért nem lehet más cselekvéshordozója, mert a létezés nem átható, hanem a létező dologba zárt állapot (ami persze nem azt jelenti, hogy a létező dolgok nincsenek egymással kölcsönhatásban). A cselekvést jelölő ige által jelölt cselekvés ezzel szemben vagy magára a cselekvőre irányul (visszahat) vagy a környezet valamely objektumára, a tranzitivitás tehát szorosan összefügg a jelentéssel. A jelentés és szerkezet összefüggésének gondolatát Molnár Ilona (1967) az igei vonzatok vizsgálata kapcsán eléggé határozottan fogalmazta meg:

„A struktúrák grammatikai jegyeinek leírása mindig csak a váza, a gerince annak, amit valamely ige mai nyelvi életéről elmondhatunk. Ha az így kapott képet finomítani akarjuk, akkor elsősorban *szemantikai* ... oldalról kell tovább vizsgálnunk az igei struktúrát.” (I. m. 40. A szerző kiemelése.)

Károly Sándor (1970:95—136.) a valóságdarabok és a valóságviszonyok tükrözésére (leképezésére) szolgáló nyelvi jeleket ilyen osztályokba sorolja: tárgyak (dolgok, szituációk) nyelvi jelei: N, A; mennyiségjelek: A_{mm} , és a tér-, idő-, módbeli viszonyok jelei: D, B; kategóriák alkotják a nyelv logikai-szemantikai bázisát. A kategóriák különböző relációkba léphetnek egymással. Ennek kifejezésére a szerző függvényeket használ: pl. dolog és cselekvés viszonyának kifejezésére R_{cse} (N, V) függvényt (ahol R = reláció, csel = cselekvés), dolog és dolog (egyik lehetséges) viszonyának kifejezésére R_1 (N^1 , N^2): N^1 azonos N^2 -vel (pl. 'Ede tanár') stb. Az így létrehozott fogalomkapcsolatok együtt szituációt alkotnak. A szituáció pedig szintaktikai kifejezést kap, amely nyelvenként, de egyazon nyelvben is különböző lehet. Ez a nyelvéírás tehát generatív

³ Az egyváltozós prédikátum-függvények igéi közé tartoznak a létjelölő és történésjelölő igék: *létezik, van, nincs, abbamarad, hervad, fénylik* stb.; a cselekvést (annak különböző alfajait) jelentő igék a kétváltozós, háromváltozós és néhány esetben négyváltozós prédikátum-függvények központi tagjai: *csinál vmit, kérdez vmit, cselekszik vmit*; háromváltozós: *ad vkinek, vmit, köt vmit vmihez* (vkit vkihez) stb.; négyváltozósnak nevezhető a *hoz* ige: *vmit vkinek tudomására hoz*.

szemantikai koncepciót követ: jelentéstani-logikai viszonyokból indul ki, és a szintaktikai relációkat az előbbieket megvalósításaként, kifejezéseként fogja fel. Jelentés és szintaktikai szerkezet viszonyának ez a megközelítése következetesen érvényesül a moszkvai szemantikai iskola képviselőinek és az amerikai generatív szemantikusoknak a munkáiban. Maga Károly Sándor (i. m. 128.) is utal a saját és a generatív szemantikusok módszere közti rokonságra és különbségekre:

„Ez az eljárás lényegében a modern generatív szemantikai törekvésekhez hasonlít, azzal a különbséggel, hogy 1. a kapcsolódás szabályai a listába szedett relációkon belül vannak megadva; 2. hogy a kapcsolódási szabályok nem szintaktikaiak a szó nyelvtudományi értelmében, hanem szemantikai-logikai szabályok.”

A 2. különbség hangsúlyozása szerintünk nem indokolt, mert a kapcsolódási szabályokat a generatív szemantikusok többsége —, de az interpretatív szemantikusok is — szemantikai-logikai szabályként kezelik. Vö. pl. McCawley (1968). Az esetgrammatikusok (generatív szemantikusok) és az interpretatív elmélet hívei közötti vita másik tárgya a jelentéstani és grammatikai kategóriák összefüggése. A generatív szemantika szerint nincs szükség külön grammatikai szelekciós szabályokra és szemantikai kapcsolódási szabályokra. McCawley szerint minden szelekciós szabály szemantikai kapcsolódási szabály:

„... any piece of information which may figure in the semantic representation of an item may figure in the selectional restriction... and no other information ever figures in selectional restrictions.”

(McCawley 1968:134)

McCawley a grammatikai kategóriákat teljesen kizárja a szitamalizálás feltételei közül:

„... the various non-semantic features attached to nouns, proper versus common, grammatical gender, grammatical number play no role in selection.” (Uo.)

Bizonyításában számos nyelvi tényt sorakoztat fel. *Benign* jelentésénél fogva csak a *daganat* szóval kompatibilis: *benign tumour*. (*jóindulatú daganat*), *name* ige látszólag csak (+ Tulajdonnév) jegyű főnévvel kompatibilis, valójában azonban — hangsúlyozza McCawley — nem-tulajdonnév is lehet e szó tárgya:

1. a) *They named their son John.*

b) *They named their son something outlandish.*

Hasonlóan látszatszabálynak minősíti McCawley azt az esetet, amikor a szelekciós szabály számkategória függvénye:

2. a) *'I counted the boys'*

b) *+'I counted the boy'*

c) *'I counted the crowd.'*

(2b) megsérti *count* (+ Többes szám) szelekciós korlátozását, ezért grammatikailag deviáns; (2c)-ben azonban szintén egyes számú tárgya van *count*-nak, ez mégsem deviáns, mert *crowd* mint gyűjtőnév egyedek összességét jelenti és így szemantikai síkon kielégíti *count* szelekciós szabályát.

McCawley álláspontjának elfogadása a grammatikai és jelentéstani kategóriák teljes összemosását jelentené. Ha ugyanis a szelekciós szabályokat általában kapcsolódási szabályként értelmezzük, beleértve a segédszóknak a

főszókkal való kapcsolódási szabályait is, akkor azt látjuk, hogy sok esetben tisztán grammatikai kategória (grammatikai ismérv) az alapja a kapcsolódásnak, hisz a szófaj grammatikai kategória. Névelők és determinánsok általában csak névszókkal, határozószók névszókkal, igékkel és határozószókkal kapcsolódhatnak; kötőszók kötőszókhöz, prepozíciók prepozíciókhoz nem járulhatnak (kivéve persze a grammatikai metanyelvet). Eset (vonzat) és kompatibilitás problémáiról L. még Szabó István elemzését (jelen kötet). Itt csak annyit, hogy McCawley álláspontja szélsőségesen szemantikai visszahatás a generatív grammatika szélsőséges formalizmusára, amelyre Katz, a formális nyelvelírás híve válaszol s amelyet többé-kevésbé meggyőző ellenérvekkel cáfol. Katz álláspontja azonban ugyanolyan kategórikus, mint McCawley-é, amikor le-
szögezi:

„... it remains an open question whether information that figures in semantic representations can also figure in syntactic selection. Granted that such information figures in selection, it may only figure in semantic selection (i. e., enable us to mark semantic anomalousness rather than syntactic ill-formedness) while syntactic selection is accomplished by information that figures only in syntactic representations.”

Katz (1970:135.) A mi kiemelésünk — K. I.

A cáfolatra McCawley (1971) viszontcáfolattal válaszol. Ennek elemzésétől eltekintünk. Mindkét álláspont eléggé merev. Vannak jelentéstani tényekből levezethető grammatikai formák, de vannak teljesen formális konstruktumok is.

Nézzük meg ebből a szempontból az orosz nyelv olyan kategóriáit, mint az élőség-élettelenség, a grammatikai nem és a természetes nem. Az orosz nyelvben az élőség-élettelenség látszólag tisztán grammatikai ismérv. A nővények és néhány más alacsonyabb rendű élőlény neve grammatikailag az élettelen kategóriába tartozik; a mitológiai személyek, beleértve a vallási hiedelmek olyan fogalmait, mint *angyal*, *ördög* stb. viszont a grammatikai élőség kategóriájába tartoznak. Ugyancsak élő a *halott ember (mertvec)*, a jelentés-átvitelből származó *Moskvič*, *Zaporožec* stb. A szók tárgyi jelentése e kategóriában helyel-közzel szerepet játszik: az egyébként semleges nemű *dit'a*, *životnoje* csak egyes számban minősül élettelennek („Ja videl eto lico vo dvore’), többes számban azonban grammatikailag is élőként viselkednek („Ja videl etih lic vo dvore’, „On razvodit domašnih životnyh’ stb.). Az alacsonyabb rendű lények (vírusok, bacilusok) élősége vagy élettelensége körüli ingadozás is azt mutatja, hogy e grammatikai kategóriában jelentéstani tényeknek is szerepe van. A szláv nyelvekben és a németben a nem is tisztán grammatikai kategóriának számít. A biológiai nem azonban (mint szemantikai jegy) számos esetben meghatározza a grammatikai nemet. Az orosz nyelvben a személyt jelölő főnevek grammatikai neme szinte mindig a természetes nem, vagyis Katz terminológiáját használva (+ Male) vagy (+ Female) jegy függvénye (néhány kivételt az élőség-élettelenség kapcsán említettünk), olyannyira, hogy ez néhány esetben az egyébként végződés meghatározta grammatikai nem alóli kivételeket produkált: *papa*, *Pet'a*, *podmaster'je*, ahol az adott főnév a jelölt személy biológiai neme folytán tartozik az adott grammatikai nemhez (az adott esetben a hímnemhez). Az idegen eredetű, az orosz nyelv névszóinak nembeli végződésétől eltérő végződésű, személyt jelölő főnevek grammatikai nemét mindig

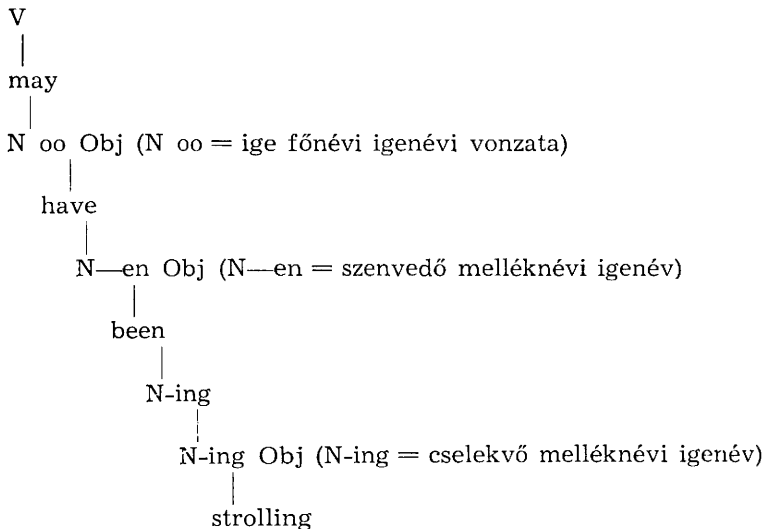
a jelölt személy természetes neme határozza meg: *eta madam, molodaja ledi, naš port'je, staryj kuli, elegantnyj maestro* stb. Az idegen eredetű állatnevek általában a grammatikai hímnem kategóriájába tartoznak, de az adott állat állat természetes nemére utaló cselekvés esetén a jelentéstani kategória mintegy előtör, előviláglik a formális ismérv mögül⁴.

A német nyelvben a nem hasonlóképpen formális kategória, mégis a személyt jelölő főnevek neme itt is a természetes nem függvénye. (Az általános szabály mellett persze vannak kivételek: *das Fräulein, das Mädchen, das Weib* stb.)

Grady (1970) az ige veti alá sajátos szemantizált elemzésnek: kimutatja, hogy egyrészt a VP V összetevőjén belül N(oun) elemek vannak, másrészt V összetevő eddig grammatikainak minősített kategóriái szemantikai alapegységként (szémaként) is felfoghatók. A szerző szerint V-n belül csak az idő kategóriát kifejező elem tekinthető igeének (vagyis több segédigét tartalmazó V-ben csak az első segédige), a többi elem pedig N-ként kezelendő. Tehát (3)-ban

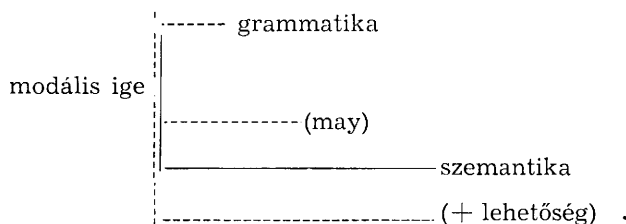
(3) Peter may have been strolling in the park.

csak *may* az ige, *have* pedig névszó és az ige tárgya, *been* szintén N és *have* tárgya, *strolling* pedig *been* tárgyi N-je. A szerző szerint valamely komplex összetevőnek kétféle grammatikai funkciója van és ennek megfelelően kétféle szerkezeti leírása lehetséges: *may have been strolling* az egész mondat relációjában vizsgálva (internal grammar) V, de a mondat viszonyrendszeréből kiemelten és az összetevő elemei közti viszony (external grammar) szerint: V + N + N + N; ágrajzban kifejezve:

⁴Etot simpanze serdits'a', viszont 'Simpanze kormila svojego det'onysa.' ('Ez a csimpánz dühös'. 'A csimpánz a kölykét táplálta.')

A szerző szerint ezt az elemzést a történetiség is indokolja, mivel minden ige-név, az infinitívus is, történetileg névszó. Az NP abszolút grammatikai kategória jellegének megkérdőjelezése után (Bach, 1968) Grady ily módon a VP abszolút grammatikai jellegét is kétségbe vonja. A VP szemantikáját elemezve a szerző leszögezi (i. m. 12., 41., 43.), hogy a nyelvnek két egyformán alapvető rendszere van: a szintaktikai és a jelentéstani rendszer, és valamely nyelvi jel vagy jelsor a két rendszer tengelyének metszéspontján levő kategóriák segítségével határozható meg:

és minden, formával bíró nyelvi egységnek szemantikája is van, amelynek a forma a hordozója. Ezután — és az általunk vizsgált összefüggésben ez a lényeg — felsorolja V azon jelentéseleseit, amelyeket hagyományosan grammatikai kategóriaként tartottunk számon; ilyenek:

- feltétel⁵ (+ Valamely cselekvés végrehajtása valamely feltételtől függ)
- megengedés⁶ (+ Valamely cselekvés végrehajtása megengedett)
- azonosság⁷ (+ A azonos B-vel) vagy (+ A B kategóriába tartozik)
- Passivum⁸ (+ Az alany által elszenvedett, az alanyon végzett cselekvés)

stb.

Néhány modális ige⁹ szemantikai tartalma

- 'may I' + N oo (+ Nagyobb valószínűség a jövőben)
- 'may II' + N oo (+ Megengedés a jelenben)
- 'Might' + N oo (+ Kisebb valószínűség a jövőben)
- 'ought to' + N oo (+ Enyhébb kötelesség a jövőben)
- 'may' + have + en (+ Nagyobb valószínűség a múltban)
- 'might' + have + N en (+ Feltételes valószínűség a múltban)

stb.

Ezen szemantikai információ alapján a VP V elemének jelentéstani felépítése:

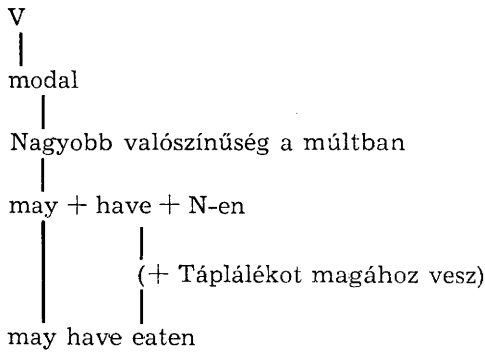
⁵'I would sing if I could.'

⁶'You may leave.'

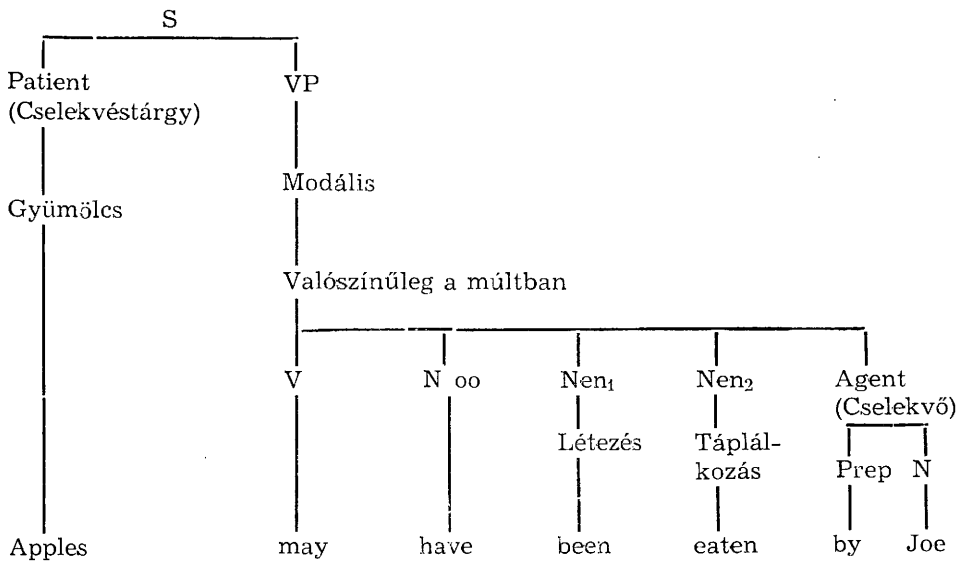
⁷'George is a dentist.'

⁸'The bank robber has been arrested.'

⁹'Gradynél *shall*, *will* segítségével is ide tartoznak időviszonyt kifejező jelentésükben is.

A cselekvés irányát (tárgyát) is szemantikai kategóriának véve a passzív szerkezetre vonatkozó instrukció is megadható félig, szemantizált ágrajzban, és az egyes szemantizált kategóriákat lineárisan kiterítő ágrajz a következő:

Ez az ábra azonban nem különbözik lényegesen a Chomsky-féle mondatalkotási mechanizmustól, hisz a központi kategória, amelyből a mondat kibomlik, itt is S, az esetgrammatika (generatív szemantika) pedig nem S-ből, hanem V-ből (annak jelentéséből) hozza létre a mondatot. Grady módszere csak részletmegoldásokban tér el a standard elmélettől. Ezért soroljuk munkáját az esetgrammatika előzményei közé.

Az előzmények között említhetjük végül Zsilka János (1975) rendszerét, amely eltér ugyan a tulajdonképpeni esetgrammatikától, de néhány megállapítása — „... a szintaktikai rendszer szemantikailag megalapozott” (i. m. 13.) és „... az elem jelentésének struktúrája egy sajátos módon magában hordozza

a nyelven belül létét biztosító szintaktikai összefüggéseket.” (i. m. 14.) — az utóbbival rokon alapkonceptióra utal.

Az esetelmélet, amely a jelentés és a struktúra sajátos összefüggéseit is feltárni igyekszik — és ezért a Chomsky-féle rendszernél sokkal adekvátabb nyelvleírás — számos megoldandó kérdést is felszínre hozott. Írásunkban ezek egynémelyikét is jelezni akarjuk. (L. részletesebben Szabó István írását, jelen kötet.) Fő célunk az volt, hogy rámutassunk: az elsősorban Ch. Fillmore nevével fémjelzett nyelvészeti rendszer egyes elemei már évszázadok óta jelen vannak a nyelvészeti gondolkodásban. Fillmore munkáiban az elődökre szinte alig hivatkozik. Ezt a hézagot akartuk pótolni és rámutatni: nincs teljesen új — a nyelvtudomány napja alatt sem.

IRODALOM

- Bach, E (1968): Noun and Noun Phrases. In *Universals in Linguistic Theory*. Eds. E. Bach, R. T. Harms. London
- Bakos József (1965): Comenius tankönyvei. Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, III. Szerk. Dr. Bende Sándor
- Brassai Sámuel (1863): A magyar mondat (Az ige a mondat sarka). Magyar Akadémiai Értesítő, I. Szerk. Toldy Ferenc. Pest
- Bühler, K. (1934): Sprachtheorie. Jena
- Elekfi László (1966): Az igék szótári ábrázolásáról. Szótártani tanulmányok. Szerk. Országh László. Bp.
- Grady, M. (1970): *Syntax and Semantics of the English Verb Phrase*. The Hague, Paris
- Károly Sándor (1963): Tesnière szintaxisa és a szintaxis néhány kérdése. Általános Nyelvészeti Tanulmányok (Ált. Ny. T.), I. Szerk. Telegdi Zsigmond.
- Károly Sándor (1970): A mondat szemantikai-logikai és morfémastruktúrája összefüggésének egyfajta értelmezése. Ált. Ny. T., VII. Szerk. Telegdi Zsigmond
- Katz, J. J. (1970): Interpretative Semantics vs. Generative Semantics. In *Foundations of Language*, No 6.
- McCawley, J. D. (1968): The Role of Semantics in a Grammar. In *Universals in Linguistic Theory*. Eds. E. Bach, R. T. Harms. New York, London
- McCawley, J. D. (1971): Interpretative Semantics Meets Frankenstein. In *Foundations of Language*, No 7.
- Molnár Ilona (1967): Igei vonzatstruktúrák a magyarban. Az ige grammatikája és szemantikája. Szerk. Károly Sándor. Bp.
- Tesnière, L. (1959): *Éléments de syntaxe structurale*. Paris
- Zsilka János (1975): A jelentés szerkezete. Bp.

**THE FORERUNNERS OF CASE
GRAMMAR AND SOME THEORETICAL PROBLEMS
RELATED TO IT**

BY IMRE KELEMEN AND DR. ISTVÁN SZABÓ

As the title of this paper suggests, the authors do not want to present here a new system of deep (semantic) cases (thus adding yet another scheme to the already complicated theory), let alone discover new cases (their number too is numerous and hard to survey; cf. I. Szabó's paper in this volume). We have set ourselves the more modest task of collecting and reviewing bits of thoughts, statements and tenets scattered in various works published long before Fillmore, Chafe or Anderson brought out their — otherwise suggestive — case-grammatical doctrines. One qualification, however, is in order here before we proceed with our analysis. By forerunners we mean not only those linguists, their ideas and tenets who (which) preceded case-grammarians in time, but also those contemporary philologists whose approach to grammar is similar to or identical with Fillmore's or his followers'; these linguists — e. g., L. Elekfi, I. Molnár, J. Zsilka, to mention just a few Hungarians — have formulated a number of ideas consonant with case-grammatical dogmas, although these ideas have not yet developed into full-fledged theories, or have developed in a slightly different direction, as in the case of S. Károly or J. Zsilka. Let us commence to review case-grammatical thinking in a chronological order.

Comenius (J. A. Komensky, 1592—1670, a linguist and educational reformer) broke off with the long-standing tradition of regarding a sentence as a „two-pivotal” (Subject — Predicate) construction (an approach also known as linguistic dualism), and viewed a sentence as a one-centred structural entity with the Verb in the centre and other constituents (including the Subject) being in its „field of gravitation”, i. e., tied to it grammatically. When parsing a sentence, he had his students write the Verb in the centre and the other sentence parts around it, with lines connecting them with the centre. This approach is very similar to that of present-day case grammarians.

S. Brassai (1800—1897) also took his stand in favour of verb-centrality approach. He couched his views in these pathetic — even a little poetic — words (op. cit., p.11): „Yes, the Verb is the soul of the sentence. I have long been looking for other terms which might be more appropriate to denote the concept: centre, pole, corner, axis . . . but none of these is more proper . . . The Verb governs all the other parts of the sentence, and they . . . depend on it, are related to it.”

K. Bühler and L. Tesnière have also contributed to the case-grammatical thinking. (Cf. the references in the Bibliography.) The latter introduced the notion of ACTANT, a term widely used by present-day case-grammarians; to the former we owe a deeper understanding of what GOVERNMENT (as a grammatical concept) is. He explicated it in terms of Leerstelle (open slot) or valence: each Verb (or rather each Predicate, including the Adjective) has one (or several) „open slots” by virtue of its meaning, and the actants are inserted, as it were, into these „empty places”. Government thus conceived has also become part of the conceptual set-up of Fillmorean grammar. Some of Bühler's

statements though — it is pointed out further on in the paper — could hardly be acceptable to the linguist of today. The claim that the „empty places” can only be filled in by words of another word class, e. g., is untenable in view of cases like *the imposition of martial law* etc. where *imposition* governs *martial law*; nor can we accept his claim that Adjectives take only one actant (K. Bühler, op. cit., p. 303), *N is prone to sg*, *B is liable to punishment*, etc., are two-place adjectival Predicates (and such constructions can, no doubt, be found in other languages as well). We have to admit, however, that many of Bühler’s insightful remarks have deeply influenced and enriched the linguistic thinking of today. He rightly observed, e. g., (K. Bühler, op. cit., p. 246) that categories, their relations and interdependencies underlie GOVERNMENT. This view is now shared by many generative grammarians and case-grammarians: Chafe, McCawley, Fillmore, Károly, by the Moscow semanticists: Mel’čuk, Žolkovskij, Padučeva and others. L. Elekfi (op. cit.) also follows the same line of reasoning as well as J. Zsilka (op. cit.)

Some generative semanticists — we point out further — go as far as claiming in their argumentation that all rules of collocation and compatibility are the rules of semantic categories. Mc-Cawley, e. g. (op. cit., p. 134) contends that „... any piece of information which may figure in the semantic representation of an item may figure in the selectional restriction.” This is an extreme, semantically inspired view unwarranted by linguistic facts — we emphasise — and Katz’s (op. cit.) formalism is equally extreme and even dogmatic. We do not accept either stand and on the basis of examples taken from Russian we try to illustrate how semantic and grammatical categories intersect, how they are interrelated: *podmaster’je* (craftsman), e. g., belongs to the masculine gender, despite its ending (according to the formal grammatical rule of gender in Russian it should belong to the neuter gender); and the reason for this is semantic: it denotes an adult male; some categories, on the other hand, are purely grammatical: *mertvec* (corpse) is regarded as animate (despite the semantic content of the word). Similarly in German: *das Weib*, *das Fräulein* are grammatically neuter (despite denoting female persons), but we refer back to those Nouns by *sie* rather than by *es* where, obviously, semantic considerations are at work.

Finally we analyse M. Grady’s (cf. op. cit.) system at some length in the article. His work being accessible to anybody who reads English, there is no need to give a précis of his theory here. We have thought it useful to trace the history of case-grammatical thinking back several centuries into the past partly because (at least, this is our conviction) we can better understand the present state of a theory — and not only of a theory — if we look at its roots and its past; we also wanted to show that some elements of case grammar have long been present in Hungarian and in European linguistic thinking. (The last conclusion — a trivial one — might be that there is nothing completely new under the sun of linguistics either.)